

בחזרת שכתוב עליה גדי, ובכללן רחלה בוגרת נקבה. וככתוב בפרשת שלח: (במדבר טו, י – יא) וַיֵּין תִּקְרֵיב לְנִסְכָּךְ... כָּכָה יַעֲשֶׂה לְשׁוֹר הָאֶחָד, אוּ לְאֵיל הָאֶחָד, אוּ לְשֵׁה בְּכַבְּשִׁים אוּ בְּעִזִּים.

עד כאן דברי רב פפא. ועדין צריך ביאור מאי טעמא דקרא? ההבחנה בין בקר לצאן – בין בהמה גסה לדקה כמובן מתבקשת. אך למה בתוך מיני בהמה דקה הבחינה התורה רק בין זכר בן כבשים בוגר – לבין כל השאר? מה נשתנה בזכר זה מכל מיני בהמה דקה?

לשם כך נבין קודם מה ההבדל בין כבש לעז. אומרת הגמרא במסכת זבחים (דף צ ע"ב) "פרים קודמין לאילים – שכן נתרבו בנסכים, וכן אילים לכבשים, כבשים לשעירים – שכן נתרבו באליה". ההבדל החשוב שבין כבשים לעזים הוא האליה. בעוד שלתיש יש זנב קטן המונף אל על ולפיכך ערוות העז גלויה בעזות, הכבשה בצניעותה כובשת את ערוותה בזנבה. ובמיוחד בולט הדבר בזן כבש האליה בעל זנב העבות שהוא הזן שהיה מצוי בארץ ישראל.

את צניעות וכניעות הכבש מתאר הנביא ישעיהו (נג, ז) כְּשֵׁה לְטִבַּח יוֹבֵל וְכִרְחַל לְפָנָי גְּזִיזָה נֶאֱלָמָה. ובלשון הנביא ירמיהו (יא, יט) וַאֲנִי כְּכֶבֶשׂ אֶלּוּף יוֹבֵל לְטִבּוֹחַ. וזאת בהשוואה לעזים של רבי חנינא בן דוסא שכל אחת מהן הביאה דב בקרניה (תענית דף כה ע"א), וכן "מקנהו של איוב – עזים הורגים את הזאבים" (בבא בתרא דף טו ע"ב). אפילו מעשי נסים כאלה קורים רק בעזים ולא בכבשים.

גם המילה רחלות משמעותה צניעות כמו רעלות, כי אותיות עין וחית מתחלפות כמו יעוד ויחוד.

ואולם בבגרותו משתנה שם הכבש והוא נקרא זכר. מה נשתנה זכר זה מכל הזכרים להקרא זכר, שרק בזכר זה נהפף טבעו מקצה אל קצה, מכניעה לעוצמת לחימה. ומעתה איל ייקרא, שהוא לשון עוצמה וכת, כלשון הגמרא: (בבא בתרא דף פח ע"ב; יבמות דף כא ע"א) "ומאי משמע דהאי אַל – קשה הוא? דכתיב: (יחזקאל יז, יג) וְאֵת אֵילֵי הָאָרֶץ לָקַח". (יומא דף סז ע"ב) "עזאזל – קשה שבהרים, וכן הוא אומר וְאֵת אֵילֵי הָאָרֶץ לָקַח".

"אמר רב פפא: בדיק לן רבא" – כלומר בחן אותנו רבא ושאל: "נסכי רחלה בכמה?" כלומר, מהי כמות היין שמביאים לנסכים של צד קרבן של כבשה בוגרת בשנתה השניה?

הרי כמות היין לנסכים מפורשת בתורה בפרשת קרבן מוסף ראש חודש: (במדבר כח, יד) חֲצִי הֵהִין יִהְיֶה לְפָר, וּשְׁלִישֵׁת הֵהִין לְאֵיל, וְרִבִּיעֵת הֵהִין לְכֶבֶשׂ. חֲצִי הֵהִין לְפָר – זה כולל גם עגל צעיר, כך למדנו בדף הקודם מהפסוק (במדבר טו, יא) כָּכָה יַעֲשֶׂה לְשׁוֹר הָאֶחָד – לכל שור. והביא תוספות את דברי רבא במסכת בבא קמא (דף סה ע"ב) "שור בן יומו קרוי שור, דכתיב: שור או כשב או עז כי יולד". אמנם שם הראה רבא שגם "איל בן יומו קרוי איל", אבל בנסכים התורה חילקה בפירוש בין שלישת הדין לְאֵיל הבוגר לבין רביעת הדין לְכֶבֶשׂ כשהוא צעיר. מכל מקום אותם איל וכבש הם זכרים, ומה הדין בנקבה? עד גיל שנה שמה כבשה, ונסכה הוא רביעית הדין כמו כבש זכר, שהרי התורה לא הזכירה כמות נוספת לנסך. אבל מה דין נקבה שבשנתה השניה נקראת רחלה, האם נסכה הוא שלישית הדין כמו איל זכר, או שנסכה אינו משתנה בבגרותה שהרי רק באיל זכר ציינה התורה שיש הבדל בין צעיר לבוגר!

וסיפר רב פפא: "ופשטינא ליה ממתניתין" – ידענו לענות לרבא רבנו תשובה נכונה, והוכחנו אותה מהמשנה במסכת שקלים (פרק ה משנה ג), שם אומרת המשנה: "ארבעה חותמות היו במקדש וכתוב עליהן: עגל, זכר, גדי, חוטא". כלומר שמי שצריך להביא במקדש נסך יין לקרבנו היה משלם לממונה על החותמות והיה מקבל ממנו חותמת לאישור כמות היין שיקבל בתמורה מהלשכה המתאימה. וממשיכה המשנה, מה כלול בחותמת הנקראת גדי? "גדי משמש נסכי צאן של גדולים ושל קטנים, של זכרים ושל נקבות, חוץ משל אילים", כלומר שכאשר אמרה התורה שלישת הדין לְאֵיל זה נאמר רק על איל שקיימים בו שלשה תנאים: שהוא איל בן כבשים – ולא תיש בן עזים, שיהיה בוגר – ולא לצעיר, ושיהיה זכר – ולא לנקבה, רק עבורו קיימת החותמת שכתוב עליה זכר. וכל האפשרויות האחרות כלולות